

dergelijke uitwassen een stuk moeilijker.

Op mijn vraag of hij zich in dit verband geen zorgen maakte over het oprekken van de criteria voor een aantal stoornissen in de DSM sinds haar derde versie, reageerde hij onverwacht fel: van een ‘oprekken van criteria’ was volgens hem geen sprake – niet in de vierde, en ook niet in de vijfde versie van de DSM. Wie schetst dan ook mijn verbijstering toen ik er kort na de lancering van Van Vorens boek achter kwam dat het ‘Psychosis Risk Syndrome’ is voorgesteld als nieuwe classificatie in de DSM-5? Een categorie voor mensen die nog niet psychotisch zijn maar het – misschien, ooit – wel eens zouden kunnen worden? Het lijkt mij dat het hier om een ‘diagnose’ gaat die iedereen die bezorgd is over politiek misbruik van ons vak goed in de gaten zal moeten houden de komende jaren. Want de notie dat politiek en psychiatrie niets met elkaar te maken zouden hebben is de lezer na het lezen van dit boek wel definitief kwijt.

Stasi-ethiek

De tweede hoofdrolspeler die ik sprak was Jochem Neumann, het Oost-Duitse lid van het organiserend comité die tegelijkertijd ook de Stasi informeerde. Hij leek me bij uitstek de persoon om aan te vragen hoe je een collega kunt herkennen die bereid is de juiste ethische keuzes te maken. Een wat ingewikkelde vraag misschien, maar met een verrassend eenvoudig antwoord: volgens professor Neumann is zo’n collega bereid om zijn carrière op te geven als hij gedwongen wordt iets te doen dat tegen zijn ethische principes indruist.

Bij het lezen van het boek begin ik te vermoeden dat uitgerekend Neumann zo

iemand zou kunnen zijn; hij hield de Stasi nauwkeurig op de hoogte van de verrichtingen van alle ontwikkelingen binnen de WPA, maar deed dit uit volle overtuiging. Blijkens stukken uit het Stasi-archief weigerde hij met een bijna tenenkrommende koppigheid informatie over zijn eigen Oost-Duitse collega’s te verstrekken. En nadat de DDR had opgehouden te bestaan weigerde hij bovendien om lid te worden van het nieuwe establishment, zoals zoveel van zijn oude kameraden wel gedaan hebben. Je bent een communist of je bent het niet.

Een Stasi-informant als gewetensvolle collega... het kan soms raar lopen in de psychiatrie.

DOUWE VAN DER HEIDE

Psychiater, De Gelderse Roos en vrijwilliger
voor GIP

C. SCHUURMAN (2010).

Cognitieve gedragstherapie bij autisme. Een praktisch behandelprogramma voor volwassenen).

Amsterdam: Hogrefe, 192 p., € 29,50.

Misschien is het overdreven om te spreken van een autisme-epidemie, maar het aantal diagnoses in het autismespectrum is de laatste jaren spectaculair toegenomen. De prevalentiecijfers zijn gestegen van 2-5 per 10.000 inwoners in de jaren zeventig, naar 60-100 per 10.000 inwoners nu. Verreweg het grootste deel van die toename kan worden toegeschreven aan de zogenaamde ‘hoog-functionerende’ mensen met autisme: mensen met het syndroom van Asperger of met PDD-NOS (pervasieve ontwik-

kelingsstoornis – niet anders omschreven). Hoog functionerend wil echter niet zeggen dat het minder problematisch is. Integendeel. Het is zelfs zeer waarschijnlijk dat juist deze subgroep kopje onder gaat in een maatschappij die een steeds groter beroep doet op flexibiliteit, samenwerking en communicatieve vaardigheden. Vaardigheden waar mensen met autisme bijna per definitie in tekortschieten. Geen wonder dus dat er een toenemend aanbod is van trainingen en cursussen voor deze groeiende groep, variërend van psycho-educatie tot *theory-of-mind*-trainingen, en van sociale vaardigheidstrainingen tot partner-relatietherapie.

Caroline Schuurman voegt daar nu een groepsbehandeling aan toe die is gebaseerd op de principes van de cognitieve gedragstherapie. Gezien de bewezen effectiviteit bij mensen zonder autisme zou deze behandelvorm, met de nodige aanpassingen, een waardevolle uitbreiding van het bestaande behandelaanbod kunnen zijn. Of cognitieve gedragstherapie (CGT) ook bij mensen met autisme werkt weten we niet, dat is nog niet onderzocht. Ook is nog onbekend of het aansluit bij elke vorm van autisme. In de schaarse literatuur over dit onderwerp worden alleen voorbeelden gegeven van CGT bij mensen met het syndroom van Asperger. In die artikelen wordt een aantal aanpassingen voorgesteld waarmee CGT geschikt kan worden gemaakt voor deze doelgroep.

Kant-en-klare handleiding

Hoewel het uit de titel niet direct duidelijk wordt, is het boek bedoeld voor therapeuten die bekend zijn met zowel CGT als autisme. Schuurman benadrukt

dat zij schrijft voor therapeuten die ‘ruime ervaring hebben in de individuele behandeling van mensen met autisme en een grondige kennis hebben van hun informatieverwerkingsstijl’ (p. 26). De gemiddelde GGZ-therapeut zal deze ruime ervaring doorgaans niet hebben en zal hooguit wat nuttige tips uit het boek kunnen ontleen voor als er zich een cliënt aandient met autistiforme trekken. Voor therapeuten die de benodigde achtergrondkennis wel bezitten, omdat ze bijvoorbeeld in een gespecialiseerd autismeteam werken, is het boek een kant-en-klare handleiding voor het opzetten en uitvoeren van de groepsbehandeling zoals die in het Centrum Autisme in Leiden is ontwikkeld.

De behandeling heeft het karakter van een brede training ‘omgaan met met eigen autisme’ voor normaal begaafde volwassenen met autisme, waarbij elke deelnemer zijn eigen doelstellingen formuleert. De nadruk van het boek ligt op de praktische toepassing. De inleiding met achtergrondinformatie is dan ook kort en eenvoudig gehouden, terwijl de instructie voor de therapeut en het werkboek voor de deelnemers veel uitvoeriger zijn uitgewerkt. Elk van de dertien bijeenkomsten wordt gedetailleerd beschreven aan de hand van een vaste agenda. Er worden vijf elementen gebruikt om aan de doelstellingen te werken: het G-schema (waarmee emotionele ervaringen geanalyseerd kunnen worden), affectieve educatie, psycho-educatie, stresshantering en copingvaardigheden. Met behulp van kaders worden sommige onderwerpen van de behandeling nader toegelicht. Het boek sluit af met veertien bijlagen met oefeningen, informatie en werkbladen voor de verschillende behandelingsessies.

Brugpersoon

Schuurman stelt terecht de afwijkende informatieverwerking bij autisme centraal in het programma. Mensen met autisme hebben moeite zich te verplaatsen in andere mensen (zwakke ‘theory of mind’), ze richten zich overmatig op details en zien daarbij de betekenisvolle context over het hoofd (zwakke centrale coherentie), en ze zijn niet goed in staat hun gedrag te sturen in ongestructureerde en onbekende situaties (zwakke executieve functies). Deze afwijkende cognitieve stijlen worden inhoudelijk in het programma meegenomen, maar zijn ook leidend bij de vorm van het programma.

In het inleidend hoofdstuk wordt aangegeven op welke manier de therapeut rekening met het autisme kan houden, zoals aanpassingen in zijn of haar therapeutische houding en communicatiestijl, visuele ondersteuning en aandacht voor samenhang. Ook het bevorderen van generalisatie komt aan bod, maar dat verdient meer aandacht dan het nu in het boek krijgt. Mensen met autisme generaliseren wat ze leren in de ene situatie niet vanzelf naar een andere situatie. Vaak blijkt dat ze in een trainingssituatie prima in staat zijn nieuwe vaardigheden te laten zien, maar dat ze deze daarbuiten niet toepassen.

Als oplossing hiervoor introduceert Schuurman de zogenaamde *brugpersoon*. Dit is iemand uit de persoonlijke omgeving van de deelnemer, die helpt om wat deze tijdens de bijeenkomsten leert thuis en in andere dagelijkse situaties toe te passen. Als de deelnemer geen geschikte brugpersoon kan vinden, raadt Schuurman ondersteuning aan door een SPV of arbeidshulpverlener. Hoewel deze brug-

persoon cruciaal lijkt voor het slagen van de behandeling, is diens rol nauwelijks uitgewerkt. Een individueel gesprek van de therapeut met deelnemer en brugpersoon kan volgens de auteur worden overwogen, maar acht ze niet noodzakelijk. De inzet van de brugpersoon valt volledig buiten het gezichtsveld van de therapeut en is daarmee de achilleshiel van de behandeling.

De grote winst van dit boek is dat het autismeteams in Nederland in staat stelt een goed beschreven groepstherapie uit te voeren. Cognitieve gedragtherapeutische principes worden weliswaar al in verschillende vormen toegepast in de autismehulpverlening, maar het ontbreekt nog aan uitgewerkte programma’s die kunnen worden uitgewisseld. De volgende stap zou nu moeten zijn om de werkzaamheid ervan vast te stellen.

JAN-PIETER TEUNISSE

Lector levensloopbegeleiding bij autisme, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen; klinisch neuropsycholoog, Dr Leo Kannerhuis, centrum voor autisme, Doorwerth

M. HEBBRECHT (2010).

De droom. Verkenning van een grensgebied.

Utrecht: De Tijdstroom, 208 p., € 25,-.

Dit boek geeft een knap overzicht van de droom en van de thema’s die daarmee verbonden zijn. Het is opgebouwd in vier delen: Achtergrond, Biologie, Psychoanalyse en ten slotte Psychiatrie. De *Achtergrond* biedt een eerste benadering van het verschijnsel droom. Er worden interessante